

Virsraksts: Juridiskās palīdzības izmaksu atlīdzināšana administratīvajā procesā; atlīdzības par morālo kaitējumu apmērs

Tēze: Administratīvā procesa likuma 18.panta ceturtā daļa, ievērojot fiziskās personas mantisko stāvokli, paredz juridiskās palīdzības izmaksu atlīdzināšanu sarežģītās lietās tikai fiziskajai personai, turklāt jau procesa laikā un neatkarīgi no tā, kāds būs lietas iznākums. Šajā gadījumā valsts (plašākā nozīmē) administratīvajā procesā ir nevis atbildētāja, bet gan, piešķirot pieteicēja pārstāvim atlīdzību no valsts budžeta, palīdzības sniedzēja.

Tēze: Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 7.panta trešā daļa attiecas uz jebkuru privātpersonu un pamatā paredz juridiskās palīdzības izmaksu atlīdzināšanu pēc tam, kad tiesvedības procesā ir konstatēts administratīvā akta vai iestādes faktiskās rīcības prettiesiskums. Šajā gadījumā, vērsoties tiesā ar prasījumu par zaudējumu atlīdzību saistībā ar izmaksām par saņemto juridisko palīdzību, persona lūdz atlīdzināt no atbildētāja jau radušos zaudējumus, nevis lūdz valsts palīdzību. Administratīvā procesa likuma 18.panta ceturtās daļas piemērošana neizslēdz Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 7.panta trešās daļas piemērošanu.

Tēze: Izdevumi, kas radušies tieši tādēļ, ka bija nepieciešams saņemt juridisko palīdzību iestādes prettiesiska administratīvā akta vai faktiskās rīcības seku novēršanai, ir zaudējumi, kas nodarīti ar šo administratīvo aktu vai faktisko rīcību. Tas, vai tiešām juridiskā palīdzība tās faktiskajā apjomā bija nepieciešama konkrētā administratīvā procesa ietvaros, ir izšķirams, ņemot vērā apstākli, ka administratīvajā procesā tiesa lietu izskata, ievērojot objektīvās izmeklēšanas principu, un tādējādi samazina personai nepieciešamību pēc juridiskās palīdzības.

Tēze: Tiesu lietas sarežģītības novērtēšana ir tiesas prerogatīva, jo tieši tiesa, kuras kompetencē ir lietas izskatīšana pēc būtības, vislabāk redz, kādas pūles ir nepieciešamas pareizai lietas izskatīšanai, un var novērtēt, cik lietderīga tiesas procesā varētu būt bijusi juridiskās palīdzības sniegšana pieteicējam.

Tēze: Morālā kaitējuma apmērs nav nosakāms pilnīgi vienāds visās vienas kategorijas lietās, jo, pat ja nedaudz, tomēr var atšķirties katras lietas apstākļi vai brīdis, kad tiek taisīts spriedums par atlīdzinājuma piešķiršanu, kas arī var būt nozīmīgs, ņemot vērā naudas vērtības izmaiņas.

**Latvijas Republikas Augstākās tiesas
Senāta Administratīvo lietu departamenta
2011.gada 6.maija
SPRIEDUMS
Lieta Nr. A42554406
SKA – 155/2011**

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments šādā sastāvā:

tiesas sēdes priekšsēdētāja	senatore R.Vīduša
	senatore V.Kakste
	senatore V.Krūmiņa

piedaloties pieteicējam un pieteicējas *T.I.* pārstāvim *A.I.*,
atbildētājas Latvijas Republikas pusē pieaicinātās iestādes Iekšlietu ministrijas pārstāvei Nataļjai Kiškelei,

atklātā tiesas sēdē izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta, pamatojoties uz *A.I.* un *T.I.* pieteikumu par Iekšlietu ministrijas 2006.gada 13.oktobra lēmuma Nr.195 atcelšanu un mantisko zaudējumu, personiskā kaitējuma un morālā kaitējuma atlīdzināšanu, sakarā ar Iekšlietu ministrijas kasācijas sūdzību par Administratīvās apgabaltiesas 2010.gada 28.septembra spriedumu.

Aprakstošā daļa

[1] Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes (turpmāk – Pārvalde) Rīgas Latgales priekšpilsētas nodaļa ar 2004.gada 8.jūlija lēmumu atteica iekļaut Iedzīvotāju reģistrā ziņas par *A.I.* un *T.I.* meitu kā Latvijas nepilsoni. Minētais lēmums ar Pārvaldes 2004.gada 27.jūlija lēmumu atstāts negrozīts.

Ar Administratīvās apgabaltiesas 2005.gada 20.aprīļa spriedumu, kurš atstāts negrozīts kasācijas instances tiesā, minētais Pārvaldes lēmums atcelts un Pārvaldei uzlikts pienākums reģistrēt pieteicēju meitu Iedzīvotāju reģistrā kā nepilsoni, piešķirot viņai personas kodu.

2005.gada 19.septembrī tika izdota *A.I.* un *T.I.* meitas dzimšanas apliecība, kurā pieteicēju meitai ir noteikts personas kods.

Pieteicēji vērsās ar iesniegumu Iekšlietu ministrijā, prasot atlīdzināt mantiskos zaudējumus Ls 2000 un morālo kaitējumu Ls 8000. Iekšlietu ministrija ar 2006.gada 13.oktobra lēmumu Nr.195 šo iesniegumu noraidīja.

[2] Pieteicēji vērsās administratīvajā tiesā, prasot atcelt Iekšlietu ministrijas 2006.gada 13.oktobra lēmumu un atlīdzināt viņiem radītos mantiskos zaudējumus Ls 2000, kā arī piešķirt Ls 8000 atlīdzinājumu par morālo un personisko kaitējumu.

[3] Administratīvā rajona tiesa pieteikumu apmierināja daļā: atcēla Iekšlietu ministrijas 2006.gada 13.oktobra lēmumu, uzlika pienākumu atbildētājam katram no pieteicējiem atlīdzināt morālo kaitējumu Ls 500 apmērā, bet noraidīja pieteikumu daļā par personiskā kaitējuma un mantisko zaudējumu atlīdzināšanu.

[4] Izskatījusi lietu sakarā ar pieteicēju un iestādes apelācijas sūdzībām, Administratīvā apgabaltiesa ar 2010.gada 28.septembra spriedumu pieteikumu apmierināja daļā – uzlika atbildētājam pienākumu atlīdzināt pieteicējam *A.I.* nodarītos mantiskos zaudējumus Ls 460, atlīdzināt pieteicējiem nodarīto morālo kaitējumu (*A.I.*Ls 900 apmērā, *T.I.* Ls 1000 apmērā) – un atstāja bez izskatīšanas pieteikumu daļā par personiskā kaitējuma atlīdzinājumu, jo šajā daļā pieteicēji nebija ievērojuši lietas iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanas kārtību. Spriedumu daļā, ar kuru daļēji apmierināti pieteicēju prasījumi, tiesa pamatoja ar tālāk minētajiem argumentiem.

[4.1] Tā kā ar tiesas spriedumu ir atcelts Pārvaldes lēmums un uzlikts pienākums Pārvaldei pieteicēju meitu reģistrēt Iedzīvotāju reģistrā kā Latvijas nepilsoni, pieteicējiem atbilstoši Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam un Administratīvā procesa likuma 92.pantam ir tiesības prasīt mantisko zaudējumu, personiskā un morālā kaitējuma atlīdzināšanu.

[4.2] Ar administratīvo aktu vai faktisko rīcību nodarīto mantisko zaudējumu, personiskā un morālā kaitējuma atlīdzināšanas pamatu un apmēru, sākot no 2005.gada 1.jūlija, nosaka Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums (turpmāk – Zaudējumu atlīdzināšanas likums). Tā kā aizskārums tika izbeigts ar pieteicēju meitas dzimšanas apliecības izdošanu 2005.gada 19.septembrī, ir piemērojams gan Administratīvā procesa likuma, gan no 2005.gada 1.jūlija piemērojamā Zaudējumu atlīdzināšanas likuma regulējums.

[4.3] Pieteicēji lūdz atlīdzināt Ls 500 izdevumus par juridiskās palīdzības saņemšanu un Ls 1500 izdevumus medicīniskajai palīdzībai meitai.

Ārstniecības likuma 17.panta otrā daļa noteic, ka valsts garantēto medicīnisko palīdzību ir tiesības saņemt jebkuram Latvijas teritorijā dzīvojošam bērnam, arī bērnam, kuram nav piešķirts personas kods un kurš nav reģistrēts Iedzīvotāju reģistrā. Līdz ar to nepamatots ir pieteicēju apgalvojums, ka bērnam bez personas koda medicīnas pakalpojumi nav bezmaksas. Attiecībā uz izdevumiem, kas neietilpst bezmaksas pakalpojumu ietvaros, no lietā iesniegtajiem dokumentiem nav konstatējama pieteicēju meitas veselības stāvokļa un ar to saistīto saņemto maksas ārstniecības pakalpojumu cēloņsakarība ar Pārvaldes lēmumu. Līdz ar to pieteicēju prasījums par mantiskā zaudējuma atlīdzināšanu saistībā ar izdevumiem medicīniskajai palīdzībai ir noraidāms.

Tā kā Zaudējumu atlīdzināšanas likums, kura 7.panta trešā daļa paredz kā mantiskos zaudējumus atlīdzināt juridiskās palīdzības izmaksas, stājās spēkā tikai 2005.gada 1.jūlijā, tad juridiskās palīdzības izmaksu atlīdzināšanu par laiku pirms likuma spēkā stāšanās var prasīt, tikai pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 18.panta ceturto daļu. Pieteicējs 2004.gada 1.jūlijā ir noslēdzis līgumu ar juridisko biroju par juridisko pakalpojumu sniegšanu tiesās saistībā ar jautājumiem par Latvijas pilsoņa vai nepilsoņa statusa piešķiršanu pieteicēja meitai, viņas ierakstīšanu Iedzīvotāju reģistrā un personas koda piešķiršanu, par materiālā un morālā kaitējuma piedziņu no vainīgajām personām. Pakalpojuma vērtība noteikta Ls 500. Pārvaldes Rīgas Latgales priekšpilsētas

nodaļas lēmums, ar kuru atteikts iekļaut ziņas par pieteicēju meitu Iedzīvotāju reģistrā, ir izdots pēc minētā līguma noslēgšanas. Tomēr, ņemot vērā, ka pieteicējs pirmo maksājumu saistībā ar līguma izpildi par pieteikumu administratīvajai tiesai ir veicis 2004.gada 11.augustā, kas atbilst pieteikuma par Pārvaldes lēmuma atcelšanu iesniegšanai Administratīvajā rajona tiesā, Administratīvajai apgabaltiesai nerodas šaubas, ka līgums ir noslēgts juridiskās palīdzības saņemšanai saistībā ar Pārvaldes atteikumu reģistrēt pieteicēju meitu kā Latvijas nepilsoni. Pārējās pieteicēja iesniegtās kvītis arī ir saistāmas ar konkrētu procesuālu darbību veikšanu tiesā – apelācijas sūdzības iesniegšanu par Administratīvās rajona tiesas spriedumu, iesnieguma iesniegšanu iestādē par zaudējumu atlīdzinājumu, pieteikuma iesniegšanu Administratīvajā rajona tiesā par zaudējumu atlīdzinājumu un iebildumu iesniegšanu tiesā par Iekšlietu ministrijas paskaidrojumiem. Administratīvā apgabaltiesa uzskata, ka lieta par pieteicēju meitas reģistrēšanu Iedzīvotāju reģistrā kā nepilsoni ir pietiekami sarežģīta, lai tiktu attaisnota nepieciešamība pieteicējiem vērsties pēc juridiskās palīdzības. Līdz ar to ir konstatējama šo mantisko zaudējumu cēloņsakarība ar Pārvaldes lēmumu.

Pieteicējam ir atlīdzināms mantiskais zaudējums, kas radies pēc 2005.gada 1.jūlija, arī tas mantiskais zaudējums, kas radies administratīvajā procesā iestādē un tiesā saistībā ar pieteicēja prasījumu par zaudējumu atlīdzinājumu. Tādējādi pieteicējam ir atlīdzināmi mantiskie zaudējumi 460 latu apmērā atbilstoši iesniegtajām kvītīm.

[4.4] Attiecībā uz radīto morālo kaitējumu pieteicēji norādījuši, ka Pārvaldes prettiesiskais administratīvais akts izraisījis viņiem ciešanas, jo tika aizskartas bērna un viņa vecāku intereses. Pieteicēji atradās cieņu pazemojošā situācijā, jo bija spiesti vērsties dažādās instancēs, pieprasot to, kas pienākas pēc likuma. Bērna māte bija uz nervu sabrukuma robežas. Ģimene vairāk par gadu atradās stresa stāvoklī, jo tik varena un spēcīga iestāde kā Iekšlietu ministrija nelikumīgi cīnījās ar saviem visneaizsargātākajiem iedzīvotājiem – māti pēc dzemdībām un viņas mazgadīgo meitu. Koda neesamība bērnam ir radījusi neiespējamību saņemt valsts pabalstus, iekārtot bērnu bērnudārzā un bērnam saņemt bezmaksas medicīnisko palīdzību.

Kā izriet no Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 11.panta trešās daļas, morālais kaitējums tiek prezumēts un attiecīgi morālā kaitējuma atlīdzinājuma tiesiskais pamats tiek uzskatīts par pierādītu, ja ir pierādīts personas tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizskārums.

Vispārzināms ir fakts, ka bērna piedzimšana ģimenē ir saistīta ar lieliem emocionāliem pārdzīvojumiem un spriedzi, tāpēc pamatots ir pieteicēju apgalvojums, ka papildu šķēršļi saistībā ar koda nepiešķiršanu piedzimušajam bērnam radīja negatīvus pārdzīvojumus bērna vecākiem, kas vērtējami kā garīgas ciešanas. Līdz ar to apgabaltiesa atzīst pieteicējiem radīto ciešanu cēloņsakarību ar Pārvaldes lēmumu.

Saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likuma 4.panta trešo daļu personas koda piešķiršana bērnam ir nosacījums sociālo pabalstu saņemšanai, tāpēc tas nav īpaši jāpierāda. Līdz ar to atzīstams, ka personas koda nepiešķiršana pieteicēju meitai radīja reālu pieteicēju norādīto seku – netika sniegta un saņemta valsts palīdzība sociālo pabalstu veidā – iestāšanos uzreiz pēc bērna piedzimšanas. Līdz ar to pastāv cēloņsakarība ar pieteicējiem radītajām ciešanām.

Atbilstoši Rīgas domes noteiktajai pirmsskolas vecuma bērnu reģistrācijas un uzņemšanas kārtībai obligāts nosacījums bērna pieteikšanai pirmsskolas izglītības

iestādē ir bērna personas kods, un pieteicēju apgalvojums, ka personas koda neesība ir liegusi iespēju bērnu pieteikt pirmsskolas izglītības iestādē, ir patiess. Pastāv cēloņsakarība starp Pārvaldes lēmumu un pieteicējiem radītajām ciešanām.

Ņemot vērā Ārstniecības likuma 17.panta otro daļu, tāpat kā attiecībā uz mantiskajiem zaudējumiem, arī attiecībā uz morālo kaitējumu noraidāmi kā nepamatoti pieteicēju apgalvojumi, ka viņu meita nevarēja saņemt medicīnisko palīdzību bez maksas.

Izvērtējot lietas faktiskos apstākļus un pieteicēju pamatojumu morālā kaitējuma esībai, kā arī to, ka tika aizskartas Latvijas Republikas Satversmē un starptautiskajos tiesību aktos garantētās bērna tiesības un bērnam ilgāk par gadu kopš dzimšanas nebija piešķirts personas kods, tikai bērna reģistrēšana vien nav atbilstīgs atlīdzinājums salīdzinājumā ar nodarījumu. Jāņem arī vērā, ka analogās lietās par morālā kaitējuma atlīdzināšanu Administratīvā apgabaltiesa uzlika pienākumu atlīdzināt citiem pieteicējiem nodarīto morālo kaitējumu 700 latu apmērā katram no vecākiem. Ņemot vērā pieteikumā norādīto apstākli, ka atšķirībā no minēto lietu faktiskajiem apstākļiem pieteicēju meitai ilgāk par gadu kopš dzimšanas nebija piešķirts personas kods, un ka īpaši smagas ciešanas nodarītas bērna mātei, pieteicēju prasījums par morālā kaitējuma atlīdzināšanu ir apmierināms daļā, atlīdzinot *T.I.* morālo kaitējumu Ls 1000, bet *A.I.* Ls 900 apmērā.

[5] Par Administratīvās apgabaltiesas spriedumu Iekšlietu ministrija ir iesniegusi kasācijas sūdzību, pārsūdzot spriedumu daļā, ar kuru atbildētājam uzlikts pienākums atlīdzināt mantiskos zaudējumus un morālo kaitējumu. Kasācijas sūdzībā norādīti tālāk minētie argumenti.

[5.1] Atzīstot, ka lieta par pieteicēju meitas reģistrēšanu Iedzīvotāju reģistrā ir pietiekami sarežģīta, lai tiktu attaisnota nepieciešamība pieteicējiem vērsties pēc juridiskās palīdzības, tiesa nav analizējusi un šo secinājumu pamatojusi. Tiesai bija jāņem vērā Satversmes tiesas 2010.gada 11.jūnija lēmumā par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2010-11-01 norādītais, ka administratīvajā procesā personai ne vienmēr ir nepieciešami īpaši juridiskie pakalpojumi. Juridiskās palīdzības nepieciešamību mazina objektīvās izmeklēšanas princips.

[5.2] Tiesa nav analizējusi, tieši kādi juridiskie pakalpojumi un kādā apjomā ir sniegti, vai tie ir atlīdzināmi pilnībā vai daļēji, jāņem vērā, ka informācija kvītīs ir vispārīga. Tiesai arī atbilstoši Senāta judikatūrai bija jāvērtē, kuri no saņemtajiem juridiskajiem pakalpojumiem bija tieši nepieciešami, lai nodrošinātu pieeju tiesai.

[5.3] Lai arī tiesa norāda, ka pieteicējiem ir atlīdzināmi mantiskie zaudējumi, kas radušies pēc 2005.gada 1.jūlija, tomēr tiem pieskaita arī samaksu par juridisko palīdzību pēc 2005.gada 21.janvāra kvīts.

[5.4] Analogiskajās tiesu lietās, kuras apgabaltiesa norādījusi kā salīdzināmas, tiesa, nosakot morālā kaitējuma atlīdzinājuma apmēru, ņēma vērā tādus apstākļus, kādi nepastāvēja šajā lietā, - personas koda norādīšanu atšķirīgi no vispārīgās kārtības. Savukārt bērna neregistrēšanu tiesa neuzskatīja par pietiekamu pamatu morālā kaitējuma atlīdzināšanai.

[5.5] Tiesa nav spriedumā atspoguļojusi, kādas īpaši smagas ciešanas nodarītas bērna mātei, nav norādīts morālā kaitējuma atlīdzinājuma apmēra pamatojums katram no pieteicējiem, salīdzinot ar analogiskām lietām.

[6] Pieteicējs *A.I.* par kasācijas sūdzību iesniedzis paskaidrojumus, kuros pauž viedokli, ka tā ir nepamatota.

[7] Tiesas sēdē atbildētājas pārstāve uzturēja kasācijas sūdzību saskaņā ar tajā minētajiem argumentiem. Pieteicējs un pieteicējas *T.I.* pārstāvis *A.I.* kasācijas sūdzību neatzina. Papildus norādīja, ka viņš neapšauba tiesas secinājumu, ka bērna mātei bijušas lielākas garīgas ciešanas un līdz ar to morālais kaitējuma jāatlīdzina lielākā apmērā.

Motīvu daļa

[8] Šajā lietā Senāts visupirms uzskata par nepieciešamu iezīmēt juridisko pamatojumu mantisko zaudējumu un morālā kaitējuma (par ko lieta ir izskatīta pēc būtības) atlīdzinājuma pamata un apmēra noteikšanai, jo tā pilnīgāk ir iespējams izvērtēt kasācijas sūdzības argumentu pamatotību.

[9] Kā pareizi norādījusi Administratīvā apgabaltiesa, atbilstīgu atlīdzinājumu nepamatota aizskāruma gadījumā paredz Latvijas Republikas Satversmes 92.panta trešais teikums, savukārt tieši atlīdzību par kaitējumu, kas nodarīts ar administratīvo aktu vai faktisko rīcību, noteic Administratīvā procesa likuma 92.pants. Šīs normas, kas būtībā ir materiāltiesiskais pamats kaitējuma atlīdzināšanai, bija spēkā jau kopš brīža, kad iestāde nepamatoti bija atteikusies reģistrēt pieteicēju meitu Iedzīvotāju reģistrā kā nepilsoni.

2005.gada 1.jūlijā spēkā stājās Zaudējumu atlīdzināšanas likums, ar kuru tika noteikts detalizēts regulējums gan mantisko zaudējumu, gan personiskā, arī morālā kaitējuma noteikšanai, gan atlīdzinājuma apmēra noteikšanai. Līdz tam minētos jautājumus visprecīzāk regulēja iepriekš minētais Administratīvā procesa likuma 92.pants, kā arī, attiecībā uz zaudējumu un kaitējuma priekšnosacījumiem un atlīdzinājuma apmēru, atbilstoši Administratīvā procesa likuma 97.pantam bija jāpiemēro civiltiesību principi.

[10] Administratīvā apgabaltiesa šajā lietā ir atlīdzinājusi tos pieteicēja *A.I.* norādītos zaudējumus, kuri viņam radīti, vēršoties pēc juridiskās palīdzības. Līdz ar to sīkāk izvērtējams jautājums tieši par juridiskās palīdzības izdevumiem kā mantisko zaudējumu sastāvdaļu.

Apgabaltiesa ir secinājusi, ka laikā pēc Zaudējumu atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās persona varēja prasīt atlīdzinājumu par izdevumiem, kas tai radušies, vēršoties pēc juridiskās palīdzības, jo to paredz likuma 7.panta trešā daļa. Turpretim laikā līdz Zaudējumu likuma spēkā stāšanās brīdim persona varēja prasīt atlīdzinājumu par pārstāvību tiesā, tikai pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 18.panta ceturto daļu, kas noteic, ka lietās, kas adresātam ir sarežģītas, ievērojot fiziskās personas mantisko stāvokli, tās pārstāvim izmaksā atlīdzību no valsts budžeta. Apgabaltiesa tādējādi secinājusi, ka tai jāvērtē tikai tie pieteicēja mantiskie zaudējumi par juridiskās palīdzības saņemšanu, kuri radušies pēc Zaudējumu atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās (2005.gada 1.jūlija).

Šādiem secinājumiem Senāts pievienojas tikai daļēji.

Nedz no Satversmes tiesas 2010.gada 11.jūnija lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2010-11-01, nedz no Senāta sekojošiem nolēmumiem neizriet secinājums, ka Administratīvā procesa likuma 18.panta ceturtnā daļa bija vienīgais pamats atlīdzināt izdevumus par juridisko palīdzību laikā līdz Zaudējumu atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās brīdim.

Satversmes tiesa minētā lēmuma 9.punktā norāda, ka Administratīvā procesa likuma 18.panta ceturtnā daļa un Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 7.pantā trešā daļa neattiecas uz vienu un to pašu subjektu loku, normas regulē atšķirīgu tiesisko situāciju. Administratīvā procesa likuma 18.panta ceturtnā daļa, ievērojot fiziskās personas mantisko stāvokli, paredz juridiskās palīdzības izmaksu atlīdzināšanu sarežģītās lietās tikai fiziskajai personai, turklāt jau procesa laikā un neatkarīgi no tā, kāds būs lietas iznākums. Savukārt Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 7.pantā trešā daļa attiecas uz jebkuru privātpersonu un pamatā paredz juridiskās palīdzības izmaksu atlīdzināšanu pēc tam, kad tiesvedības procesā ir konstatēts administratīvā akta vai iestādes faktiskās rīcības prettiesiskums. Administratīvā procesa likuma 18.panta ceturtnās daļas piemērošana neizslēdz Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 7.pantā trešās daļas piemērošanu.

Senāts 2011.gada 22.februāra lēmumā lietā Nr.SKA-16/2011 norādījis, ka Administratīvā procesa likuma 18.panta ceturtnās daļas mērķis ir nevis noteikt zaudējumu atlīdzību, bet gan pieteicēja (fiziskās personas) tiesības jau pamatlietas izskatīšanas gaitā lūgt no valsts budžeta līdzekļiem segt viņa izdevumus pārstāvim, proti, nodrošināt personas tiesības uz pieeju tiesai. Šajā gadījumā valsts (plašākā nozīmē) administratīvajā procesā ir nevis atbildētāja, bet gan, piešķirot pieteicēja pārstāvim atlīdzību no valsts budžeta, palīdzības sniedzēja. Vēršoties tiesā ar prasījumu par zaudējumu atlīdzību saistībā ar izmaksām par saņemto juridisko palīdzību, persona lūdz atlīdzināt no atbildētāja jau radušos zaudējumus, nevis valsts palīdzību (*sk. minētā Senāta lēmuma 9., 11.punktu*).

Tāpat laikā pirms Zaudējumu atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās zaudējumu esība un apmērs bija jāvērtē atbilstoši Administratīvā procesa likuma 92.pantam (*„ikviens ir tiesīgs prasīt atbilstību atlīdzinājumu par mantiskajiem zaudējumiem ..., kas viņam nodarīts ar administratīvo aktu vai iestādes faktisko rīcību”*), kā arī civiltiesību principiem.

[11] Senāts nesaskata, kādēļ izdevumi, kurus personai radījusi nepieciešamība tiesāties sakarā ar prettiesiska administratīvā akta izdošanu vai prettiesisku iestādes faktisko rīcību, būtu jāizslēdz no zaudējumu vērtējuma. Ja reiz izdevumi radušies tieši tādēļ, ka bija nepieciešams saņemt juridisko palīdzību iestādes prettiesiska administratīvā akta vai faktiskās rīcības seku novēršanai, tad tie ir zaudējumi, kas nodarīti ar šo administratīvo aktu vai faktisko rīcību.

[12] Vērtējot to, vai zaudējumi personas norādītajā apmērā tiešām ir nodarīti ar administratīvo aktu vai faktisko rīcību, kā pareizi norāda Iekšlietu ministrija, ir jāvērtē, vai juridiskā palīdzība personai bija nepieciešama. Tas izriet arī no Satversmes tiesas skaidrojuma par administratīvā procesa principu ietekmi uz nepieciešamo juridiskās palīdzības apjomu administratīvajā procesā. Satversmes tiesa iepriekš minētajā lēmumā lietā Nr.2010-11-01 ir paudusi viedokli, ka Latvijas Republikas Satversmes 92.pantā trešā teikuma tvērumš uz Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 7.pantā trešās daļas

piemērošanu ir vērtējams, ņemot vērā administratīvajā procesā piemērojamo objektīvās izmeklēšanas principu. Proti, saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 103.panta otro daļu tiesa administratīvajā procesā, pildot savus pienākumus, pati objektīvi noskaidro lietas apstākļus un dod tiem juridisku vērtējumu. Savukārt Administratīvā procesa likuma 107.panta ceturtdaļa paredz: lai prasījuma robežās noskaidrotu patiesos lietas apstākļus un panāktu tiesisku un taisnīgu lietas izskatīšanu, tiesa dod administratīvā procesa dalībniekiem norādījumus un ieteikumus, kā arī savāc pierādījumus pēc savas iniciatīvas. Administratīvā procesa likuma 150.panta ceturtdaļa nosaka: ja administratīvā procesa dalībnieku iesniegtie pierādījumi nav pietiekami, tiesa savāc pierādījumus pēc savas iniciatīvas. Objektīvās izmeklēšanas princips ir administratīvā procesa tiesā neatņemama sastāvdaļa, un šis princips uzskatāms par efektīvu privātpersonas tiesību aizsardzības garantiju. Par nozīmīgu faktoru, vērtējot privātpersonas tiesības uz atlīdzību par juridiskās palīdzības izdevumiem, ir uzskatāms arī no privātpersonas tiesību ievērošanas principa atvasinātais „saprātīgā pieteicēja princips”. Saskaņā ar šo principu nav pieļaujama formāla tiesas attieksme, apsverot jautājumu par atsevišķu pieteicēja veikto procesuālo darbību atbilstību likuma prasībām, jo administratīvais process savā būtībā ir vērsts tieši uz personas tiesību un tiesisko interešu aizstāvību. Līdz ar to, ņemot vērā likumā noteikto administratīvās tiesas aktīvo lomu tiesas procesā, pamatoti var uzskatīt, ka administratīvajā procesā tiesības saņemt atlīdzību par juridiskās palīdzības sniegšanu var tikt ierobežotas un tas nebūtu pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmes 92.pantu (*sk. lēmuma 8.punktu*).

Lai arī iepriekš minētos apsvērumus Satversmes tiesa veikusi saistībā ar Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 7.panta trešo daļu, tie vienlīdz ir attiecināmi uz juridiskās palīdzības nepieciešamības vērtējumu arī laikā pirms Zaudējumu atlīdzināšanas likuma spēkā stāšanās, jo cēloņsakarības vērtējums starp valsts rīcību un tās dēļ radītajiem zaudējumiem šajā ziņā principiāli nav mainījies.

[13] Pārbaudot apgabaltiesas spriedumu atbilstoši iepriekš izdarītajiem apsvērumiem, Senāts konstatē tālāk minēto.

[13.1] Apgabaltiesa, lai arī norādījusi, ka par juridisko palīdzību samaksātās naudas summas ir tiesības prasīt tikai par laiku pēc 2005.gada 1.jūlija, tomēr ir zaudējumu aprēķinā iekļāvusi arī pirms šā datuma izrakstīto kvīti par juridiskās palīdzības pakalpojumu apmaksu. Pamatojums šo izdevumu atlīdzināšanai ir tāds pats, kāds attiecībā uz pārējo izdevumu atlīdzināšanu, proti, radušos izdevumu cēloņsakarība ar iestādes prettiesisko atteikumu iekļaut ziņas par pieteicēju meitu Iedzīvotāju reģistrā.

Līdz ar to, kaut arī apgabaltiesa, atsaucoties uz Administratīvā procesa likuma 18.panta ceturto daļu, nepareizi komentēja tiesību normu piemērošanu, faktiski tiesību normas ir piemērotas pareizi.

[13.2] Senāts uzskata par nepamatotu kasācijas sūdzības iebildumu pret tiesas veikto zaudējumu apmēra noteikšanas novērtējumu.

Pirmkārt, tiesas spriedums ietver konstatējumu par to, vai konkrētās kvītis attiecas uz tādu juridisko palīdzību, kas sniegta sakarā ar Pārvaldes atteikumu reģistrēt pieteicēju meitu Iedzīvotāju reģistrā. Tiesa ir norādījusi uz hronoloģiskām sakarībām starp kvīšu izrakstīšanu un lietā veiktajām procesuālajām darbībām, ņemot vērā arī starp pieteicēju un juridiskās palīdzības sniedzēju noslēgtā līguma priekšmetu. Tas ir tiesas pienākums atbilstoši Administratīvā procesa likuma 154.pantam – novērtēt pierādījumus to

kopsakarā, nevis, kā vēlētos atbildētāja, izslēgt iespēju pierādīt juridiskās palīdzības mērķi tikai tā iemesla dēļ, ka tieši kvītis nav precīzi norādīts juridiskās palīdzības konkrēts saturs.

Otrkārt, Senāts noraida kā nepamatotu kasācijas sūdzības iebildumu, ka tiesa nav veikusi vai ir nepietiekami veikusi cēloņsakarības vērtēšanu tādā ziņā, ka nav analizējusi, vai tiešām juridiskā palīdzība tās faktiskajā apjomā bija nepieciešama šā administratīvā procesa ietvaros. Apgabaltiesa ir norādījusi, ka uzskata šo lietu par sarežģītu. Senāta ieskatā, tiesu lietas sarežģītības novērtēšana lielā mērā ir pašas tiesas prerogatīva, jo tieši tiesa, kuras kompetencē ir lietas izskatīšana pēc būtības, vislabāk redz, kādas pūles ir nepieciešamas pareizai lietas izskatīšanai, un var novērtēt, cik lietderīga tiesas procesā varētu būt bijusi juridiskās palīdzības sniegšana pieteicējam. Senāts arī nesaskata iespējas un lietderību daudz plašāk pamatot, kādēļ tieši tiesa lietu uzskata par sarežģītu. Tiesu lieta, kā šī, tā citas, ir sarežģīta, ja tajā ir bijis jāveic dziļāka tiesiskās situācijas analīze vai bijis nepieciešams plašāks darbs ar pierādījumiem. Lietā par pieteicēju atteikumu reģistrēt pieteicēju meitu Iedzīvotāju reģistrā bija risināms strīds par tiesību normu interpretāciju, kurā iestāde pietiekami plaši bija pamatojusi savu juridisko pozīciju un savu pastāvīgo praksi. Arī šajā lietā tieši par zaudējumu atlīdzināšanu tiesa ir pat vērsusies Satversmes tiesā ar pieteikumu par tiesību normas konstitucionalitātes pārbaudi (Administratīvā procesa likuma 18.panta ceturrtā daļa). Apgabaltiesa par lietas sarežģītību ir paudusi savu ieskatu, un Iekšlietu ministrija nav sniegusi nozīmīgus argumentus par to, ka tas būtu nepareizi. Savukārt lietas sarežģītība ir tieši saistīta ar to, ka juridiskās palīdzības sniegšana ir bijusi nepieciešama, neskatoties uz tiesas pienākumu ievērot objektīvās izmeklēšanas principu.

Līdz ar to var atzīt, ka apgabaltiesas spriedumā nav konstatējamas tādas kļūdas mantisko zaudējumu novērtējumā, kuru dēļ spriedums būtu atceļams.

[14] Iebilstot pret apgabaltiesas noteikto morālā kaitējuma atlīdzinājuma apmēru, Iekšlietu ministrija norāda, ka atlīdzinājuma apmērs noteikts atšķirīgi no analogiskās lietās taisītiem apgabaltiesas spriedumiem. Kā norāda ministrija, abās pārējās salīdzināmajās lietās tiesa, nosakot morālā kaitējuma atlīdzinājuma apmēru, par būtisku apstākli uzskatīja to, ka arī pēc labvēlīgā administratīvā akta izdošanas personas kods tika norādīts atšķirīgi no vispārējās kārtības, turpretim šajā lietā tā nebija noticis. Un, kā apgalvo ministrija, personas koda neesību vien apgabaltiesa salīdzināmajās lietās nebija uzskatījusi par pietiekamu pamatu morālā kaitējuma piešķiršanai.

Senāts, iepazīties ar apgabaltiesas spriedumiem lietās Nr.A42514306 un Nr.A42518106, konstatē, ka tikai pirmajā no abām lietām apgabaltiesa morālā kaitējuma atlīdzinājuma noteikšanā ir citastarp ņēmusi vērā faktu, ka arī pēc labvēlīga administratīvā izdošanas personas kods nav bijis norādīts atbilstoši vispārējai kārtībai, bet dzimšanas apliecības otrā pusē; morālā kaitējuma kopējā atlīdzinājuma apmēru abos gadījumos tiesa noteikusi vienādā apmērā. Līdz ar to apgalvojums, ka tieši šis iemesls bijis galvenais, kādēļ tiesa piešķīrusi morālo kaitējumu, ir nepamatots. Turklāt visa pārējā argumentācija spriedumā, pretēji kasācijas sūdzības iesniedzējas apgalvojumam, norāda uz to, ka tieši ilgstošā bērna neregistrēšana gan vienā, gan otrā lietā bija galvenais apstākļi morālā kaitējuma atlīdzinājuma apmēra noteikšanā.

Senāta ieskatā, morālā kaitējuma apmērs nav nosakāms pilnīgi vienāds visās vienas kategorijas lietās. Pat ja nedaudz, tomēr var atšķirties katras lietas apstākļi – gan laika

posma ilgums, kādā bērns faktiski nebija reģistrēts, gan katras ģimenes individuālie apstākļi un to saistība ar neregistrēšanas faktu, gan brīdis, kad tiek taisīts spriedums par atlīdzinājuma piešķiršanu, kas arī var būt nozīmīgs, ņemot vērā naudas vērtības izmaiņas. Senāts nesaskata, ka šajā lietā taisītais spriedums uzrādītu tādas atšķirības no citās lietās taisītiem spriedumiem, ka varētu būt runa par tiesas veiktā novērtējuma nepamatotību.

[15] Kā otru iebildumu pret morālā kaitējuma atlīdzinājuma apmēru Iekšlietu ministrija norāda to, ka tiesa bez pamatojuma ir atzinusi, ka bērna mātei atšķirībā no tēva ir nodarītas īpaši smagas ciešanas.

Senāts piekrīt, ka pirmajā brīdī šāds tiesas viedoklis var šķist diskriminējošs attiecībā uz otru vecāku un ka tiesai šādu apgalvojumu būtu plašāk jāpamato. Taču šajā konkrētajā gadījumā tas nav iemesls sprieduma atcelšanai. Iekšējo garīgo ciešanu novērtējums var atšķirties abiem vecākiem – tas nav jautājums par abu vecāku vienlīdzīgu saskarsmi ar bērnu vai citām vecāku tiesībām, kuras abiem vecākiem ir izmantojamas vienlīdzīgi, bet par to, kāda ir bērna mātes emocionālā pasaule atšķirībā no bērna tēva. Senāts uzskata, ka nav īpaši jāpierāda, ka māte laikā pēc bērna dzimšanas gan fizisku, gan psiholoģisku iemeslu dēļ ir ciešāk saistīta ar bērnu un var būt ievainamāka jautājumos, kas skar bērnu, turklāt būtiski, ka šajā gadījumā tādu viedokli par abu vecāku (objektīvi nepārbaudāmajām) ciešanām pauduši paši pieteicēji (*sk. pieteikumu, lietas 7.lapa, kā arī paskaidrojumi kasācijas instances tiesas sēdē*). Vēlreiz uzsverams, ka tiesas spriedumam būtu jāatspoguļo tiesas vērtējums par šādu atlīdzinājuma individualizāciju, taču šajā gadījumā Senātam, ņemot vērā lietas materiālus, nerodas šaubas par tiesas novērtējuma atbilstību lietas apstākļiem.

[16] Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, Administratīvās apgabaltiesas spriedums ir atstājams negrozīts.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 348.panta 1.punktu un 351.pantu, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments

n o s p r i e d a

Atstāt negrozītu Administratīvās apgabaltiesas 2010.gada 28.septembra spriedumu, bet Iekšlietu ministrijas kasācijas sūdzību noraidīt.

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja senatore
Senatore
Senatore

R.Vīduša
V.Kakste
V.Krūmiņa